

de NEW BABYLON

informatief

uitgave stichting artishock
gironr 1193898
juli 1965
losse nummers 25 cent
oplage 25.000 exemplaren
bij gelegenheid van
new babylon-expositie te maastricht

redactie:
harrie bartels
felix v/d beek
ger brouwer
hans van drumpt
kees graaf
leen kriens

harry marks
geert meyer
lei molin
libert ramaekers
rob stultiens
ad visser
piet wouters

aantekeningen over de ontwikkeling van het werk van constant als experimenteel.

I

in het schilderij

'après nous la liberté'

dat hing op de documentatietentoonstelling van cobra in november 1949, stedelijk museum amsterdam, komt voor het eerst in constant's oeuvre een eenheidsbeeld voor van een levend wezen en een bouw. deze verlijving in vijf delen, waarvan het bovenste een ietwat picassiaanse lamsschedel is, begint links onderaan op de rand van het schilderij als een soort paalwoning; op een plateau is een in vieren gedeelde rechthoek te zien, die met de onderkant van het schilderij verbonden is door een ladder.

het is zonder meer duidelijk dat het materiaal van de dissertatie van jaffé een stijl betreft; het is nog de vraag of het materiaal dat sandberg presenteerde een stijl wil treffen. het mee en tegen dat schuilt in de boven geciteerde stukjes maakt het plot interessant, maar niet duidelijk. duidelijk komt mij wel voor het besluit van 6 november 1949 op een congres in het kader van de tentoonstelling van experimentele kunst te amsterdam, dat inhield dat de 'trade mark'-naam cobra, veranderd wordt in de programmatische naam: 'internationale des artistes expérimentaux-cobra'. dan is

experimenteel

zijn, duidelijk een gedrag geworden, dan wordt steeds meer zoals we nu kunnen overzien in de ontwikkeling, cobra een stijl; doch géén uitdrukking van een typisch nederlands geestesmerk! 'terwijl constant zich daarvan verwijderd', constant verwijderd zich zelfs van de schilderkunst. de genoemde figuratie uit het schilderij 'après nous la liberté', stapt uit

II

dada en surrealisme wilden geen stijl zijn; het programmatische experimentele is hierin aan deze beide verwant. bepaalde kenmerken in het experimentele werk van constant, waarvan wij de ladder reeds genoemd hebben, zijn het

speeltuig

voor zijn experimenten. wij zouden het nog sterker kunnen zeggen: bepaalde kenmerken uit het werk van constant kunnen aantonen dat het experimentele een bepaalde levenswijze betekent, be-tekent! deze kenmerken zijn tekens van kollektieve gevoelens. de cobra-stijl is zeer algemeen gezegd, een manierisme, een anti-klassicisme. het 'à nous la liberté' is een manieristische schilderij, zelfs ook verwant aan werken van el greco. in de verlijfdte figuratie van huisje en laddertje op dit schilderij lag toen reeds de kiem voor de ontwikkeling van het werk van constant als experimenteel. de beslissende stap van anti-klassieke manierist naar experimenteel, naar volledig experimenteel deed constant toen hij het schilderen op gaf. de situationistische 'verklaring van amsterdam' (1958) geeft hier nog een verklaring extra bij; daarin heet het, dat oplossing van de individuele kunsten de mogelijkheid opent voor

III

bij gelegenheid van de introductie van 'new babylon' in berlijn in 1964, heb ik gesproken over de oplossing van het labyrint. graag en gemakkelijk spreekt men ten aanzien van 'new babylon' over een labyrint. er is sprake van een labyrint in constant's oeuvre; d.w.z. van een stelsel van moeilijke omgangingen. maar dit labyrint heeft hij overwonnen vóórdat hij de stap in de richting van 'new babylon' zette: tussen 1955 en 1957, na het monument van de e '55 en vóór de concepiëring van verschillende spiraal- en wielvormige ruimte structuren. dat labyrint was zijn grote ervaring; het labyrint-achtige van zijn speelmodellen is de latere getuigenis van de steeds verschillende mogelijkheden van doen, of: de experimentele bewerking van zijn ervaringen. constant kreeg vat op het probleem van het verval van de heersende voorstellingen betreffende de maatschappij, hij wilde en moest naar een nieuwe volmaaktheid en dat eiste een volledige inzet van zijn persoon. 'ars totum requirit hominem'; wie constant in die tijd gekend heeft, weet hoe hij gezocht heeft naar deze 'homo totus' in zich. in het labyrint heeft hij hem gevonden en hij heeft hem eruit bevrijd. na die bevrijding heeft hij de weg naar 'new babylon' gevonden.

heel cobra heeft aan het begin van dat labyrint gestaan. sommige zijn bij die ingang gebleven, sommige zijn ook in het labyrint gegaan. constant is de enige die het overmeesterd heeft. hij heeft het beeldend opgelost en heeft daarmee ook het individuen-probleem opgelost en is vrij gekomen voor een nieuw kollektiviteitsproces, 'new babylon': 'das objekt einer massenaktivität, es rechnet mit der aktivierung der riesigen kreativen potenz, die, jetzt unbenutzt, in den massen vorhanden ist. es rechnet mit dem verschwinden der nichtkreativen arbeit, als folge der automatisierung; es rechnet mit der umwandlung der moral und des denkens; es rechnet mit einer neuen gesellschaftlichen organisation'. (constant in 1961 voor de catalogus van zijn tentoonstelling in bochum.) in de experimentele schilderijen van constant komen bepaalde kenmerken voor die aantonen, zoals gezegd, dat het experimentele een bepaalde levenswijze betekent, be-tekent! sommige kenmerken zijn ook de kenmerken van een labyrint, n.l.

duistere ingangen.

in de kollektie van de jong in hengelo komt een schilderij 'twee dieren' ('46) voor. beide dieren hebben een typische mond. van het dier dat beneden op het schilderij staat, is de mond aangegeven met een enkele streep en een vijftal dwarsstreepjes, zodat het geheel een soort kippenladdertje lijkt; het bovenste dier heeft de mond geopend en in plaats van de grote streep is een holte zichtbaar. dit soort mondingen komen daarna herhaaldelijk in de figuren van constant's schilderijen voor. deze typische mondingen zijn ook bekend in schilderijen van chagall en bij de beesten die de apocalyptische ruiters berijden op de boogchilderingen van de haas in de kerck van wahlwiller.

kollektieve creativiteit.

deze kollektieve creativiteit is de voorwaarde voor het in 1958 bij constant ontstane plan 'new babylon'. 'new babylon' is het denken en speelmodel voor een niet utilitaire nederzetting en wordt door de bewoners zelf gerealiseerd. vanaf dat de experimentele groep in 1947/48 experimentele groep wilde zijn, was de ontwikkeling naar de idee die de naam 'new babylon' zou krijgen, gedetermineerd. constant heeft volkomen vrij, door zijn volkomen vrijheid, de richting daarnaar waargenomen. na enkele zeer bewuste stappen (in 1955) heeft hij die waargenomen richting ook kunnen inslaan. in 1955 ontstaat n.l. zijn 'wederopbouw-monument' op de e '55 te rotterdam. wie hier kenmerken van de stijl in herkent, heeft de in I gegeven citatenkombinatie nog interessanter gemaakt. de betekenis van de overstep die toen gemaakt werd, is het duidelijkst te illustreren door naast elkaar af te beelden de 'broadway boogie woogie' van mondrian (1944) en de kaart 'new babylon nord' die constant in 1958 tekende.

over de oplossing van de individuele kunsten kan men in het tijdschrift van de stijl ook reeds lezen; over samenwerking van beeldende kunsten, architectuur en stedeboeveneens. over kollektieve creativiteit zoals die voorwaarde is voor de realisering van 'new babylon' zijn bij de stijl nog amper meningen geuit. cobra als stijl betekent evolutief een moment vóór de stijl het experimentele werk van constant van ná 1956 betekent evolutief het juiste moment ná de stijl.

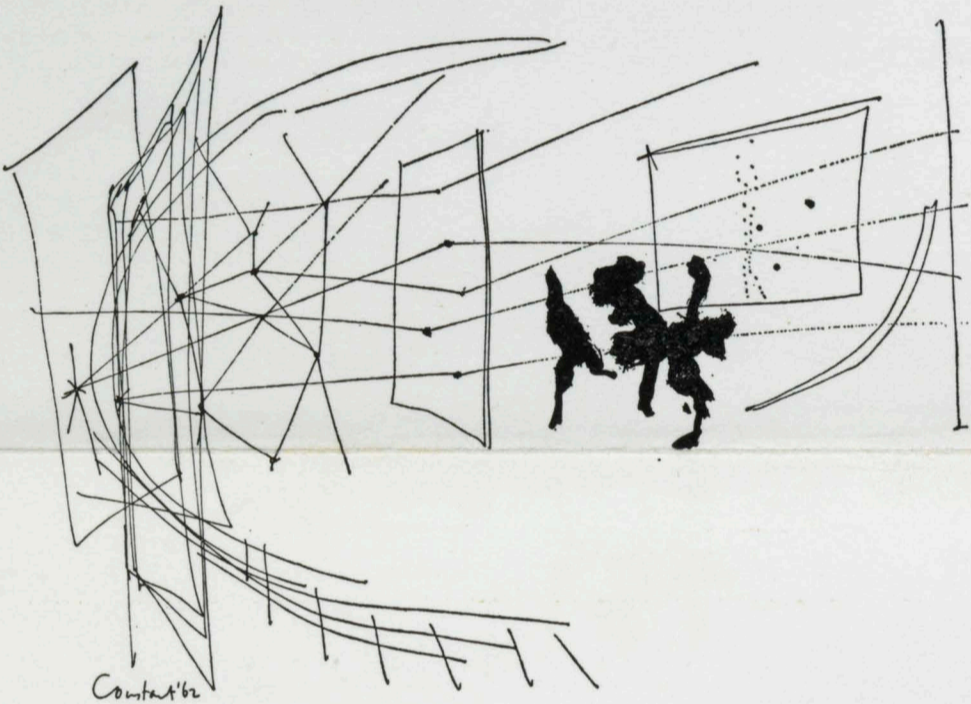
drinkt constant gulpen bier?

- 1955 constant maakt het grote monument van de wederopbouw te rotterdam op de e '55, in aan de stijl verwante conceptie.
- 1956 constant maakt verschillende spiraalvormige wielen, ruimtelijke structuren.
- 1958 de experimentele nederzetting 'new babylon' ontstaat. uit zijn experimentele arbeid komt de (neo) homo ludens voort.

ja constant!

door: nic. h. m. tummers

drie jaar eerder had constant in parijs jorn ontmoet; twee jaar eerder was er een ontmoeting geweest van constant met corneille en appel; constant stelde een manifest op; toen ontstond ook de nederlandse experimentele groep en werd ook het tijdschrift van de groep 'reflex' opgericht; een jaar eerder ontstond de groep cobra. twee jaar later zijn deze organisaties opgeheven. ongeveer tien jaar later presenteerde sandberg een documentatietentoonstelling onder een titel die analoog was aan de titel '... the dutch contribution to modern art', van jaffé's dissertatie: 'the dutch contribution to the international development of art...'. jaffé schreef over de stijl, die men pleegt aan te duiden - met huizinga - als uitdrukking van 'neerland's geestesmerk'. sandberg schreef: 'men schijnt (tussen beide oorlogen) te geloven aan een rechtlijnige ontwikkeling waarvan de nieuw zakelijkheid en de concrete kunst de artistieke uitdrukking zijn'. 'van de vier beeldhouwers (uit sandberg's presentatie) komt constant voort uit de cobra beweging, wessel couzijn vanuit een andere traditie afkomstig nadert cobra meer en meer, terwijl constant zich daarvan verwijderd'.

dat schilderij en zet het experimentele leven voort buiten de schilderkunst. het experiment kan geen stijl zijn, omdat de handeling ervan zich aan regels onttrekt. constant's ervaringen reflecteren niet meer in een beeld van esthetische interesse, maar zijn werken worden getuigenissen van steeds verschillende mogelijkheden van doen of experimentele bewerkingen van zijn ervaringen.

- 1945 constant begint met beeldende experimenten.
- 1948 constant maakt het manifest van een experimentele groep.
- 1949 de internationale van de experimentele kunsten. 'après nous la liberté'. het staketsel en laddertje-motief begint geregeld voor te komen in zijn werk.
- 1950 cobra dreigt een stijl te worden, de experimentele organisatie wordt opgeheven; constant geeft de schilderkunst op, treedt met zijn werken uit het vervlak en gaat experimenten in de ruimte maken.
- 1953 constant oriënteert zich in de bouw-kunst: experimentele ruimtestructuren.

galerie artischunck

jodenstraat 28, maastricht

vrije academie haarlem

van 4 tot 23 juli

stichting artishock

voormalige dominikanerkerk (benevens new babylon)

vier kanten

van het werk van graatsma en slothouber voor de staatsmijnen op het gebied van ruimtelijke visuele communicatie

van 15 juli tot 15 augustus

het musée d'art moderne in parijs bezit het schilderij uit 1949 dat 'l'animal sorcier' heet en waarin een soort tors-fysionomie voorkomt met de genoemde monding aan het onderlijf. het éénbomig laddertje verklaart hier nog meer omtrent labyrintische ervaringen. in het zelfde schilderij komt ook nog een tweebomig laddertje voor, tussen twee wielen; hier vertikaal; en in een vetkrijt-tekening uit de verzameling van aldo van eyck (eveneens 1949) nagenoeg horizontaal. de symboliek van deze kenmerken is niet moeilijk te achterhalen. om afzonderlijke verklaringen te geven gaat het hier niet. maar in een reeks op de juiste volgorde verklaren deze kenmerken wel een en ander van de essentiële labyrint-ervaringen die hierboven genoemd zijn. die volgorde is: eenbomig laddertje, monding, tweebomig laddertje, spiraal, wiel en cirkel of zon. ten opzichte van het labyrint is dat: aanblik, ingang, op-doorgang, beweging, uitkomst. een van constant's laatste schilderijen, in 1956, is getiteld 'zon'. in dit zelfde jaar ontstaan enige constructies die constant de naam 'nébuleuse mécanique' geeft. en volgende constructies heten: 'ruimte en beweging', 'zonneship',

'spatiovore'

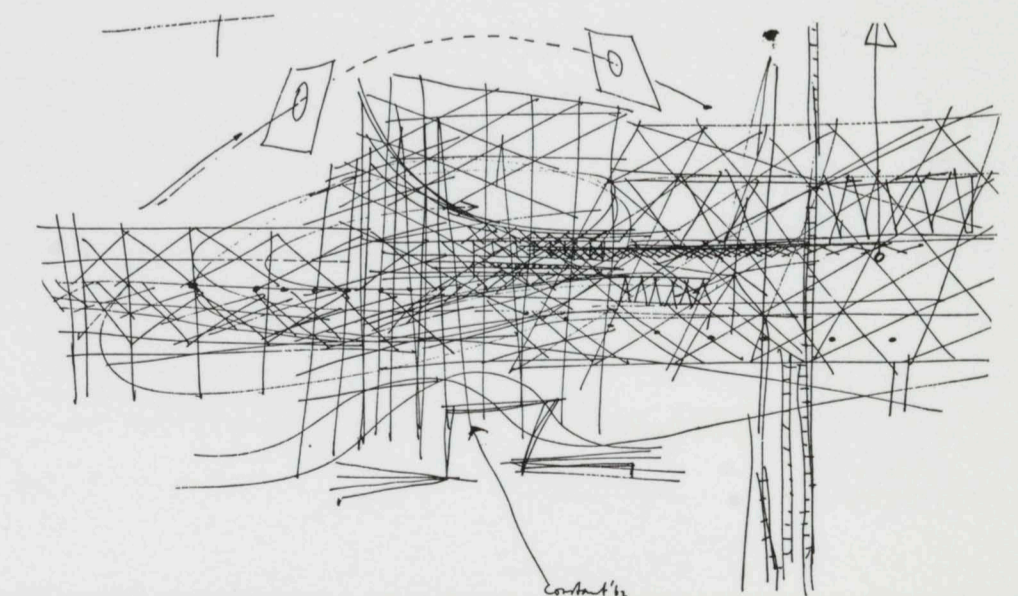
etc. het zijn ruimtelijke structuren en ruimtelijke structuren zijn het tegendeel van een labyrint.

onbewust school het beeld van 'new babylon' reeds in de schilderkunst van constant uit 1949, met name duidelijk in het schilderij 'après nous la liberté', zoals in de eerste regels van dit essay vermeld werd. constant heeft het onbewuste bewust gemaakt. zelfs zijn sculpto-urbanieke plastic uit beton in ookmeer is een overwonnen labyrint, een weer verschillende mogelijkheid van doen, een experimentele bewerking van zijn ervaring; evenzo het labyrint op de expositie 'taal en teken', den haag, voorjaar '65.

nic. h. m. tummers mei 1965.

*) dit schilderij heette oorspronkelijk 'à nous la liberté'; deze titel werd later 'après nous la liberté'.

in een redevoering bij het openstellen van de 'new babylon'-tentoonstelling te maastricht, zal de auteur op andere aspecten van het werk van constant en voornamelijk 'new babylon' ingaan.

de auteur over constant

'galerie zuid',	1ste jrg.	1953/54
'cobouw'	17 augustus	1963
'cobouw'	25 september	1964
'cobouw'	10 december	1964
berlijn (lezing)	oktober	1964
maastricht (openingsrede)	15 juli	1965

'spatial colorisme'
'Tère d'un structure nouvelle'
'new bab. over 's-gravenhage'
'sculpto-urbanisme'
'titanisch puin'
'provocatie prijzen'.

zij bouwden samen in het stedelijk museum te amsterdam in mei 1965 een anarchitectuur: 'bestaanskontrolé-omloop'.